

ՊԵՆՏԱՆԻՍՏԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

1917 թվականին, Մեծ պատերազմի մեջ մտնելով¹ (խոսքը 1914 – 1918 թթ. Առաջին համաշխարհային պատերազմի մասին է: - Մնթ. թարգմանչի), Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները ելնում էին այն տեսակետից, որ պատերազմները շահում են ոչ թե նավերով, տանկերով, հրանոթներով, արկերով, ինքնաթիռներով և ուռմբերով, այլ մարդկանցով: Այդ ճշմարտությունը երկար ժամանակ մոռացության էր տրվել, սակայն ամերիկացիներն իրենց հատուկ սրաթափանցությունը ու գործնականությունը անմիջապես ըմբռնեցին այն և, դրան համապատասխան, վերակառուցման ենթարկեցին իրենց ռազմավարությունը: Կրանք հասկացան, որ պատերազմը գործ է բիզնես, իսկ քանի որ անհրաժեշտ էր հաղթել, ապա այդ գործը պետք էր վարել բանիմացությամբ:

Այդպիսի եզրակացություն հանգելու գործում Ամերիկային մեծապես օգնեց նրանց առջև կանգնած խնդրի կարևորությունը: ԱՄՆ-ի միլիտանավոր քաղաքացիներ վատ գիտեին անգլերենը: Կրանք մարդիկ էին, ովքեր սերել էին տևտոններից և սեմիտներից, ռոմանական և սլավոնական ժողովուրդներից, ասիացիներից և նեգրերից: Տասնյակ հազարավոր տղամարդիկ, ըստ եվրոպական չափանիշների, փաստորեն անգրագետ էին: Թվում էր, թե չկա այնպիսի մի ընդհանուր գործոն, որի հիման վրա հնարավոր լիներ լուծել հասարակության համար այնքան կարևոր այդ խնդիրը:

Սակայն կառավարությունը վարվեց այնպես, ինչպես կվարվի առողջ մտածողություն ունեցող մարդկանցից կազմված ամեն մի մարմին: Կառավար-

րությունը խորհրդակցեց այն մասնագետների հետ, որոնց հիմնական զբաղմունքը նման խնդիրներ լուծելն է: Այդ կոնկրետ խնդիրը հենց մարդկանց էր վերաբերում: Կա՞, արդյոք, գիտելիքների այնպիսի մի բնագավառ, որի գործը մարդկանց ուսումնասիրելն է: Իհարկե, կա: Դա հոգեբանությունն է: Հիանալի է: Այդ դեպքում հենց հոգեբաններն էլ թող գտնեն հարցի պատասխանը:

Հոգեբանները ակնկալվող պատասխանը տվեցին: Նրանք ստեղծեցին այնպիսի մեթոդներ, որոնց օգնությամբ հնարավոր եղավ որոշել մարդկանց մտավոր զարգացման մակարդակը, նրանց ընդունակություններն ու հարմարվողականությունը: Զինված ուժերի ղեկավարներին նրանք սովորեցրին, թե ինչպես պետք է ընտրել մարդկանց՝ հատուկ խնդիրներ լուծելու համար: Սպայական դպրոցներում դասավանդելու համար հոգեբանները որոնեցին ու գտան առավել զարգացած մարդկանց և հայտնաբերեցին անընդունակներին: Նրանք հանգեցին այն եզրակացության, որ հիմարները արգելակում և խանգարում են ընդունակ զինծառայողների ուսուցմանը, էլ չենք խոսում այն մասին, որ նրանց վրա իզուր տեղը ժամանակ և փող է ծախսվում: Ուսումնական խմբերը կազմվեցին նույնանման մտավոր ընդունակություններ ունեցող զինծառայողներից, որպեսզի ավելի ընդունակները արագորեն տիրապետեն ռազմական գիտելիքներին: Անգլերենին շտիրապետողների և անգրագետների մտավոր զարգացման մակարդակի որոշման համար օգտագործվեցին բավականին սրամիտ հնարներ:

Բայց հոգեբանները դրանով չբավարարվեցին: Նրանք հասկացան, որ մարդկանց կարելի է կառավարել, եթե նրանք ցանկանում են, որ իրենց կառավարեն: Իսկ եթե նրանք դա չեն ուզում, ապա մնում է միայն ստիպել: Կառավարումը շատ ավելի օգտավետ ու գործուն միջոց է, քան ստիպելը, բռնություն կիրառելը: Այս լրացուցիչ խնդրի վրա իրենց ուշադրությունը կենտրոնացնելով՝ հոգեբանները որոշեցին նորակոչիկների հետքերով գնալ դեպի նրանց ճամբարներն ու զորանոցները: Նրանք պեղեցին ու գտան Նապոլեոնի հետևյալ ասույթը. «Ոգեկան ուժը ֆիզիկականին հարաբերվում է ինչպես երեքը՝ մեկին»: Այս հին ասույթը հատուկ գրավչություն ունի այնպիսի մի ժողովրդի համար, ինչպիսին ամերիկացիներն են: Մի՞թե չկան հանրախանութներ, որոնց շաբաթական շրջանառությունը գերազանցում է նրանց մրցակիցների ամսական շրջանառությանը: Մի՞թե չկան այնպիսի առևտրականներ, ովքեր մեկ ամսում ավելի շատ ապրանք են վաճառում, քան նրանց մրցակիցները՝ մեկ տարվա ընթացքում: Անկասկած, կան: Այդ դեպքում պետք է ենթադրել, որ անձնակազմի բարոյական բարձր վիճակում գտնվող մեկ գիվիզիան կարող է փոխարինել առնվազն երեք այնպիսի գիվիզիաների, որոնք այդ

առանձնահատկությունը չունեն: Այդպես ավելի էժան է և, իհարկե, շատ ավելի արդյունավետ:

«Բարոյական ոգին ամենակարևոր շարժիչ ուժն է: Այն արդյունավետություն է հաղորդում զենքին և արդարացնում է ծախսերը»: Այսպես է ասում ամերիկացին: Մինչդեռ անգլիացին կամ գերմանացին կմոռանար հիշատակել ծախսերը: Հոգեբանները կարողացան համոզել զինվորական իշխանավորներին, որպեսզի նրանք գիտափորձեր կատարեն: Ամերիկայում իրադարձությունները սրընթաց զարգացում ստացան: 1917 թվականի մայիսին, Միացյալ Նահանգների՝ պատերազմի մեջ մտնելուց մեկ ամիս անց, ռազմական հոգեբանությունը բաժինը Գրինլիֆ (Ֆորտ-Օգլտորպ) ճամբարի պետին մանրամասնորեն մշակված ծրագիր ուղարկեց, որը հավանություն արժանացավ: Նշանակվեց ճամբարի բարոյական հարցերով զբաղվող մի սպա, որի առաջիկա խնդիրն էր՝ «Իմաստավորված վերաբերմունք ձևավորել ծառայության նկատմամբ, ինչպես նաև գտնել դրա ներդրման առավել հրապուրիչ և առավել օգտակար ձևեր ու եղանակներ»:

Ռազմական հոգեբանությունը բաժնից Գրինլիֆի ճամբար ժամանեց 35 մարդուց կազմված հատուկ մի խումբ, որը պետք է զբաղվեր բարոյական վիճակի հարցերով: Ճամբարի մուտքի մոտ մի հսկա ծածկ սարքեցին: Այդ հատուկ խմբի ներկայացուցիչները դիմավորում էին բոլոր գնացքները, նորակոչիկներից յուրաքանչյուրին ձեռքով բարևելուց հետո հրավիրում էին ճամբար: Անկախ այն բանից, թե նրանք օրվա որ պահին էին ժամանում, լողանում և առաջնակարգ սնունդ էին ստանում: Դա հոգեբանական ներգործության հուսալի եղանակ էր, քանի որ լողանքն ու թարմ սպիտակեղենը զինվորներին այն միտքն էին ներշնչում, որ նախորդ կյանքն ավարտվեց, իսկ առաջնակարգ սնունդը համոզում էր նրանց, որ նոր կյանքում շատ հաճելի բաներ են սպասվում: Բարոյական հարցերի գծով սերժանտը նորակոչիկներին սովորեցնում էր, թե ինչպես պետք է կարգի բերել մահճակալները, նրանց ծանոթացնում էր տեղանքին և ճամբարին: Ծառայության այս փուլում բոլոր ցուցումները տրվում էին բարեկամական խորհուրդների ոգով:

Առավոտյան բոլոր ճամբար ժամանածներին տանում էին մի հատուկ վրան, որը բարոյական վիճակի ամրապնդման կենտրոնն էր: Այստեղ նրանց քարտեր էին բաժանում, որոնց վրա գրված էր հետևյալը,

«Այժմ դու Միացյալ Նահանգների զինվոր ես, այնպիսի զինվոր, որին երկիրն ընտրել է ամբողջ աշխարհում հանուն ազատության պայքարելու համար: Քայլի՛ր, ինչպես զինվոր: Մտածի՛ր, ինչպես զինվոր: Գործի՛ր, ինչպես զինվոր: Զինվո՛ր եղի՛ր: Սկզբում դա հեշտ չի լինի: Դու կարող ես անհասկանալի բաների հանդիպել: Ոչի՛նչ: Բոլոր լավ զինվորներն էլ կարողացել են տի-

րապետել այն ամենին, ինչ դու նոր միայն սկսում ես սովորել: Հիշի՛ր, որ դու քայլում ես այնպիսի մի դրոշի ներքո, որը երբեք անարդարացի պատերազմ չի քողարկել: Հիշի՛ր, որ ամերիկյան բանակը երբեք պարտություն չի կրել: Կատարի՛ր քո պարտքը, և դա երբեք տեղի չի ունենա: Գլուխդ բարձր պահիր, աչքերդ՝ բաց և ժպտա»:

Քարտի մյուս երեսին գրված էին զինվորի ազգանունը, վաշտը, ճամբարի հասցեն: Դա արված էր ինչպես զինվորի անձի հաստատման, այնպես էլ նրան ոգեշնչելու համար:

Զինվորների հետ զրուցում էին կարգապահության, ճամբարում տիրող կարգ ու կանոնի, խաղերի, գրքերի, հիվանդությունների, բժշկի օգնությանը դիմելու, տան հետ նամակագրության, համազգեստի և սննդի մասին: Նորակոչիկները շարափին աշխույժ երգ էին սովորում, որից հետո ծանոթանում էին կապելլանի հետ:

Վերջում նրանց մաքուր թուղթ, գրիչներ, գրչածայրեր և թանաք էին բաժանում, և բոլորը նամակ էին գրում տուն: Ծրարներից չուրաքանչյուրի մեջ դնում էին նաև գումարտակի հրամանատարի անունից գրված այսպիսի նամակ.

«Այսինչը հաշտության մեծ ժամանակ է մեր ճամբար: Որոշ ժամանակ նա այստեղ է գտնվելու, որպեսզի ընտելանա բանակային կյանքին և ստանա այն առաջին տարրական գիտելիքները, որոնք անհրաժեշտ են մեր զինվորներին: Բանակը նրան ապահովում է համազգեստով, լավ սննդով, հարմարավետ կացարանով և բժշկական ծառայությամբ: Բայց ձեր օգնությունը ևս շատ ցանկալի է: Օժանդակեցեք նրան ձեր հավատով և ուշադրությամբ: Գրեք նրան որքան հնարավոր է հաճախ: Նամակ ստանալը զինվորի համար մեծ իրադարձություն է, իսկ նամակների բացակայությունը իրապես հիասթափեցնող է: Եթե տանը հաճելի իրադարձություն է տեղի ունենում, անպայման գրեք այդ մասին: Եթե դուք հպարտանում եք ձեր զինվորով, գրեք նրան այդ մասին: Թող նա վստահ լինի, որ միշտ իր հետ եք: Չնեղանաք, եթե ձեր առաջին նամակները ուշ տեղ հասնեն: Երբեմն այդպես էլ է պատահում: Գրեք, ինչպես առաջ էիք գրում, և դուք կհամոզվեք, որ նա կստանա ձեր գրած բոլոր նամակները, եթե նույնիսկ դրա համար որոշ ժամանակ պահանջվի: Միշտ հիշեցե՛ք, որ դուք նույնպես ամերիկյան բանակի մի մասն եք կազմում, դուք ոգեշնչման և խանդավառության բանակն եք: Ձեր զինվորին այդ զգացմունքներով տո-

¹ Կապելլանը այն բահանան է, որն իր ծառայությունը կատարում է զորամասերում: Թարգմ. ծնթ.:

գորված նամակներ ուղարկեցե՛ք, և դրանով դուք կօգնեք և՛ նրան, և՛ մեզ: Նրա հասցեն է...»:

Կասկած չկա, որ կգտնվեն մարդիկ, ովքեր կդատապարտեն դիմելու այդպիսի ձևը, նկատելով, «Ձէ՞ որ դա անգլիական ոճ չէ»: Այդ հաստագլուխները ավելի շուտ պատրաստ են տանուլ տալ պատերազմը, քան թե այն շահել արտասահմանյան մեթոդներով: Գումարտակի հրամանատարի նամակը հոգեբանական ներգործության վարպետ միջոց էր: Եթե այդպիսի նամակներ ուղարկվեին Ճամբարներից յուրաքանչյուրից, ապա նրանք կօգնեին, որպեսզի մեր երկրի ամեն մի տուն կապվեր բանակի հետ, և ողջ ազգի բարոյական ոգին, անկասկած, կբարձրանար: Հրամանատարի ուղերձի արդյունավետությունը հաստատվեց այն բազմաթիվ նամակներով, որ նա ստացավ որպես իր նամակի պատասխան: Գրանք, այդ ամերիկացիները, հիմարներ չեն: «Բարոյական ոգին ամենակարևոր շարժիչ ուժն է»: Այդ շարժիչ ուժի արագությունը կարելի է էականորեն մեծացնել, եթե հայտնի են սկզբնական մղումն առաջ բերող գործոնները: Այս դեպքում հարվածն էլ ավելի շախշախիչ կլինի:

Կարիք չկա ասելու, որ առանձնահատուկ ուշադրություն էին դարձնում հատուկ խմբի համար մարդկանց ընտրելու գործին: Բղավող սերժանտի տեսակը վճռականորեն մերժվեց: Այդ մեծագույն կարևորություն ունեցող գործին մասնակցելու թույլտվություն ստանում էին միայն հիանալի բնավորություն և անձնական հատկություններ ունեցող մարդիկ, այնպիսիները, ովքեր բնականից օժտված էին հմայքով: Գիթուկյան սերժանտը վաշտերից յուրաքանչյուրում պատասխանատու էր անձնակազմին բժշկական օգնություն ցույց տալու համար:

Հենց նա էլ ամենատարբեր հարցերի վերաբերյալ խորհուրդներ էր տալիս զինվորներին՝ ինչպես նամակներ ուղարկել, ինչ խաղեր կարելի է խաղալ և այլն: Ինչ վերաբերում է ժամանցին, ապա զինվորներին խրախուսում էին դրսևորել իրենց տաղանդը ինքնագործունեության համերգային խմբերում, ըմբշամարտում, բռնցքամարտում, խմբային երգեցողության մեջ և պատերազմների մասին պատմություններ պատմելով: Ճիշտ նույն կերպ Ֆրանսիայում յուրաքանչյուր դիվիզիա հատուկ կազմակերպություն ուներ, որը զբաղվում էր զորամասի բարոյական վիճակին վերաբերող խնդիրներով: Ինչպես դաշնակիցները, այնպես էլ հակառակորդները ստիպված էին ընդունել, որ Առաջին համաշխարհային պատերազմի ճակատամարտերում ամերիկյան բանակը հիանալի մարտական ոգի դրսևորեց: Եվ այդ գործում շատ մեծ էր ամերիկյան գիտության դերը:

Աշխարհահռչակ հոգեբան դոկտոր Ջ. Սթենլի Հոլլը 1920 թվականին գրել է, «Քաղաքակրթված աշխարհը քանի գնում ավելի մեծ սրություն է

զգում բարոյական դաստիարակության անհրաժեշտությունը, և այդ ոլորտում ծագել են բազմաթիվ հակասական ուղղություններ: Բայց մինչև այժմ շատերը, Սոկրատեսի նման, կասկածում են, թե արդյո՞ք հնարավոր է մարդուն բարեգործություն ներարկել: Գրինլիֆի ծրագիրն ուսումնասիրելու դեպքում ոչ ոք այլևս կասկած չի ունենա, որ կարելի է հասնել զորքերի բարոյական բարձր վիճակի: Եթե այդ ճամբարի բոլոր իդեալները իրագործվեին, - իսկ դա, անկասկած, տեղի կունենար, եթե պատերազմն ավելի երկար շարունակվեր, - և եթե նրա ծրագրերն ավելի մանրամասնորեն մշակվեին, ապա աշխարհը մեծագույն արժեք ներկայացնող դաս կստանար»: